

ДО 150-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ О.В. ДЕДЮЛІНА

15 серпня 2016 р. виповнилося 150 років від дня народження професора Олександра Васильовича Дедюліна — одного із засновників української ветеринарної науки, видатного вченого у галузі епізоотології, мікробіології та санітарії, директора Харківського ветеринарного інституту (нині — Харківська державна зооветеринарна академія), засновника і першого директора Інституту наукової і практичної ветеринарії Наркомзему УРСР (нині — ННЦ «Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини»).

Олександр Васильович Дедюлін народився 15 серпня 1866 р. в м. Срібне Прилуцького повіту Полтавської губернії (нині — смт Срібне Срібнянського р-ну Чернігівської обл.). У 1888 р. вступив до Харківського ветеринарного інституту, який закінчив у 1892 р. У студентські роки під час літніх канікул О.В. Дедюлін працював на петербурзьких бойнях помічником ветеринарного лікаря під керівництвом видатного російського вченого-ветсанексперта, магістра ветеринарних наук М.О. Ігнат'єва (1850–1919) і допомагав улаштовувати м'ясний музей.

У 1892 р. у Харківській губернії розвилася сильна епізоотія чуми рогатої худоби. О.В. Дедюліна було призначено до великої слободи Зміївського повіту — Балаклею — пункт, що перебував у епіцентрі епізоотії на Сіверському Дінці. Чуму вдалося локалізувати, але після зняття карантину йому довелося познайомитися із серйозною епізоотією сапу, що розвилася там на конях запасного кавалерійського полку.

У 1893 р. по закінченні від'їзду О.В. Дедюлін був запрошений на посаду діль-

ничного ветеринарного лікаря у Петровському повіті Саратовського земства, а у листопаді цього самого року склав випускні іспити та повернувся знову до Петровського повіту. Олександр Васильовичу довелося майже рік працювати самому на повіт. Перші запобіжні щеплення проти сибірки у Петровському та сусідніх повітах зробив саме він.

У 1896 р., за запрошенням директора Харківського ветеринарного інституту, професора А.О. Раєвського, О.В. Дедюлін посів місце позаштатного асистента при бактеріологічній станції інституту. Під час служби він щорічно перебував у відрядженнях у різних областях Росії з метою проведення запобіжних щеплень проти сибірки й обстеження маєтків Міністерства державного майна щодо туберкульозу. Проводив наукові дослідження та виготовлення вакцин. В 1899 р. був запрошений на місце пунктового ветеринарного лікаря у Петербург із прикомандируванням до лабораторії ветеринарного управління, де займався виготовленням різних вакцин, діагностичними дослідженнями, здійснював наукові дослідження, керував практич-

ними заняттями ветеринарних лікарів. У 1902 р. був направлений до Ярославської губернії, де керував проведенням запобіжних щеплень проти сибірки та дослідом з порівняння ступеня імунітету в коней після щеплень казанськими та харківськими вакцинами.

У 1901 р., після захисту дисертації за темою «К учению о первых четырех парах шейных нервов у млекопитающих домашних животных» (науковий керівник — професор І.М. Садовський), О.В. Дедюлін був визнаний гідним ступеня магістра ветеринарії.

У 1904 р. О.В. Дедюлін перейшов на службу у Харків ветеринарним лікарем на міській бойні. Він отримав звання приват-доцента Харківського ветеринарного інституту, 1904 р. його було обрано на вакантну посаду прозектора кафедри анатомії.

1906 р. Олександр Васильович був відряджений за кордон на 4 місяці для поповнення знань й ознайомлення з постановкою викладання м'ясної та забійної справ. Цього ж року він подав на конкурс по кафедрі інфекційних хвороб, балотувався на кафедру бактеріології, на яку і був обраний. Після повернення з-за кордону, посів кафедру бактеріології при Харківському ветеринарному інституті та започаткував курс м'ясної справи.

У 1912 р. О.В. Дедюлін організував Холодильний комітет у Харкові та був обраний його головою, в 1913 р. — був членом комітету, президії та редактором праць III Всеросійського з'їзду ветеринарних лікарів.

Під час Першої світової війни Олександр Васильович Дедюлін організував завод із

виробництва м'ясних консервів для армії та працював на ньому, а також був консультантом Товариства Червоного Хреста.

О.В. Дедюлін очолив Харківський ветеринарний інститут в один із найскладніших періодів його існування — у роки Громадянської війни і зумів не тільки зберегти матеріальну базу інституту й основний склад викладачів, а й організував боротьбу з епізоотіями великої рогатої худоби на території губернії, а також брав активну участь у налагодженні ветеринарної справи в Україні.

Після призначення директором Харківського ветеринарного інституту професора М.І. Самодєлкіна О.В. Дедюлін продовжував очолювати кафедру бактеріології та за сумісництвом керував бактеріологічною станцією Харківського ветеринарного інституту, що була перетворена в Округну військово-бактеріологічну лабораторію, в подальшому — у Центральну бактеріологічну станцію України.

Нарешті в лютому 1923 р. на II Українському ветеринарно-делегатському з'їзді у Харкові цю станцію було реорганізовано в Інститут наукової і практичної ветеринарії Наркомзему УРСР, який 28 квітня 1923 р. комісія ВУЦВК затвердила в системі Наркомзему УРСР. Під керівництвом О.В. Дедюліна наукові співробітники цього інституту організували вивчення та розробку заходів щодо профілактики та боротьби з сибіркою, сказом, чумою, пошесним запаленням легенів, сапом, ящуром. Одночасно в інституті виготовляли вакцини проти сибірки, бешихи свиней, діагностичні препарати (малеїн і туберкулін), імунну протищурну сироватку тощо, а також проводили протиепізоотичні заходи щодо цих хвороб у республіці.

Одночасно з педагогічною та науковою діяльністю О.В. Дедюлін проводив і велику громадську роботу. Олександр Васильович надавав великого значення ветеринарній періодичній пресі. В 1922 р. з його та начальника ветеринарного управління України К.Г. Мартіна ініціативи в Харкові організували щомісячник «Ветеринарна справа».

У 1924 р. О.В. Дедюлін — завідувач пропедевтичної дослідницької кафедри та секції бактеріології. Того самого року його відряджено до Німеччини й Англії. Відвідування Чехословаччини в 1924 р. як директора Інституту наукової і практичної ветеринарії знаменувало початок розвитку добросусідських відносин між нашими державами в галузі ветеринарної медицини. В 1975 р. ця подія була відзначена випуском у Чехословаччині ювілейної бронзової медалі з портретом О.В. Дедюліна, автором якої був відомий скульптор В.А. Кованіч.

О.В. Дедюлін, безперечно, належить до числа видатних учених-експериментаторів, мікробіологів, епізоотологів, ветеринарно-санітарних експертів та організаторів ветеринарної справи — основоположників ветеринарії в Україні. З його ім'ям пов'язано ряд видатних науково-експериментальних досліджень і відкриттів у галузі деяких зооантропонозів. Він одним із перших указав на аліментарний шлях зараження сапом (1899, 1902 рр.) і запровадив серологічний метод діагностики (РСК) цієї інфекції у коней (1900, 1904 рр.), а також провів докладні для свого часу дослідження біологічних властивостей збудника епізоотичного лімфангіту коней на деяких видах сприйнятливих до нього тварин (1901 р.),

уперше випробував у діагностиці чуми у свиней реакцію зв'язування комплементу (1905 р.). У 1913 р. він висунув ідею специфічного лікування хворих на чуму собак за допомогою гіперімунної сироватки, в 1916 р. — розробив метод щеплення великої рогатої худоби проти ящуру шляхом введення натурального вірусу за сприятливої форми перебігу хвороби у скарифіковану шкіру внутрішньої поверхні вушної раковини, в 1921 р. — рекомендував для створення активного імунітету у великої рогатої худоби проти чуми застосовувати інактивовану температурою та фенолом кров від забитих інфікованих тварин, а в 1923 р. — запропонував масові профілактичні щеплення проти сказу тварин в Україні.

О.В. Дедюлін опублікував понад 100 наукових праць.

Олександр Васильович був талановитим вихователем молодих наукових кадрів — його учнями були майбутні професори Ф.М. Орлов, Г.О. Кудрявцев, а також А.Д. Без'язичний, А.І. Кулішов, П.Л. Іванова та ін. Після революції професор О.В. Дедюлін брав активну участь у роботі різних комісій Наркомздоров'я, Наркомзему, Наркомзовнішньоторгу.

Помер О.В. Дедюлін 16 жовтня 1924 р., похований у Харкові.

**Б.Т. Стегній,
Д.І. Барановський,
А.П. Герілович,
Д.В. Вовк
ННЦ «Інститут
експериментальної
і клінічної
ветеринарної медицини»
Харківська державна
зооветеринарна академія**